ELIADIAN HERMENEUTICS IN POLAND: STANISLAW TOKARSKI – *ELIADE AND THE WEST*

Magdalena FILARY
University of Craiova

Abstract: Stanisław Tokarski, Polish professor at The Institute of Middle and Far Eastern Studies of the Jagiellonian University in Cracow, wrote a book entitled "Eliade and Orient", published in 1984 by Ossolineum Publishing House in Wrocław, and received with a great interest by the part of the specialist audience.
In his work, Tokarski focuses mainly on Eliade's philosophical side that tends to Orient, analysing "Traité d'histoire des religions" - a source of inspiration for many foreign philosophers and historians of religion, including those from Poland. This book is also a kind of monograph dedicated to this scientist, it constitutes the general reflection from anthropological and religious perspective, the analysis of Eliade's studies on shamanism and yoga. Presenting his biographical details to the Polish public, as well as the most significant scientific works of the great Romanian philosopher and writer, Tokarski mentions the Polish scientists who collaborated with Eliade, who applied his conceptions in their research and those who wrote about his essays.
In our paper, we present the structure of this book, its analysis, thus showing the different ways of Mircea Eliade's perception in Poland.

Keywords: yoga, shamanism, history of religions, myth, Orient

Stanisław Tokarski – profesor la Institutul Orientului Apropiat şi Îndepărtat din cadrul Universităţii Jagiellone din Cracovia, a absolvit Facultatea de Orientalistică şi Facultatea de Filozofie şi Sociologie la Universitatea din Varşovia. A scris teza de abilitare din filozofie în 1993 cu titlul: „Yoghini şi comunităţi. Receptarea modernă a hinduismului". În anul 2002 a obţinut titlul de profesor universitar. Printre preocupările lui, în afară de filozofie, se enumeră tradiţiile Indiei şi studii culturale de comparatistică. Lucrează la Universitatea Jagiellonă din Cracovia şi la Institutul Culturilor Mediteraneene şi Orientale din cadrul Academiei Naţionale de Ştiinţă (PAN). Este autor al multor cărţi despre cultura şi filozofia Orientului Îndepărtat, printre altele:

• *Orientul şi contraculturi*, Varşovia, Ed. Wiedza Powszechna, 1984;
• *Eliade şi Orentul*, Wrocław, Ed. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984;
• *Yoghini şi comunităţi*, Wrocław, Ed. Zakład Narodowy im. Ossolińskich; 1987;
• *Budo. Arte de luptă japoneze* (coautor W. Sikorski), Szczecin, Ed. Glob, 1988;
• *Arte de luptă. Forme mobile de expresie a filozofiei orientale*, Szczecin, Ed. Glob, 1989;
• *Călătoria zeilor*, Varşovia, Ed. Semper, 1993;
• *Şcoala Chicago – o dispută despre dialogul intercultural*, Varşovia, Ed. Wydawnictwo Naujowe Askon, 2001;
• *India modernă: provocările dezvoltării* (coautor S. Bhutani), Varşovia, Ed. Wydawnictwo Naukowe Askon, 2007;

S. Tokarski este şi traducător al unor lucrări ştiinţifice eliadeşti, ca de exemplu:

• Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor rligioase*, vol. 1, Varşovia, Ed. Instytut Wydawniczy PAX, 1988;

BDD-A22023 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:13 UTC)

• Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, vol. 2, Varşovia, Ed. Instytut Wydawniczy PAX, 1994.

Una dintre cele mai ample lucrări care au apărut despre Eliade în Polonia este cartea lui Tokarski *Eliade şi Orientul*. Cartea are 176 pagini, este alcătuită din cuvânt înainte al autorului, notă explicativă, şase capitole, incheiere şi bibliografie.

Cuvânt înainte

Tokarski începe cartea citându-l pe Eliade: „Nu ştiu cum s-ar fi petrecut viaţa mea dacă în pragul tinereţii mele nu apărea India" (*Fragmente de Jurnal*, 1973, p. 102) şi prezentându-ni-l ca savant, filozof şi artist apreciat nu numai în cercurile specialiştilor din diferite domenii ale ştiinţelor umaniste, ci cunoscut şi ca autor al unor bestsellers, propagator al cercetărilor asupra religiei şi miturilor care, prin dialogul său cu Orientul, ne arată modul de abordare a culturilor moderne.

Apoi Tokarski trece la observaţia că Eliade pleda pentru o „a doua Renaştere", ceea ce a constituit baza orientării sale. Conform lui Tokarski, Eliade face parte din generaţia „perioadei de revoltă" care resimţea aproprierea renaşterii culturii, având ca scop unirea raselor, poparelor şi religiilor. În acest context trebuie creată o disciplină nouă care să coordoneze reînnoirea culturii, şi anume „o antropologie nouă" al cărei centru ar trebui să devină istoria sensului religiei. Tokarski scrie că Eliade, deschizând o astfel de perspectivă, a adus o contribuţie originală atât la ştiinţa religiilor, cât şi la ştiinţele umaniste. Datorită „călătorilor sale" în diferite epoci şi culturi, Eliade a creat statutul de veşnic călător. Atât biografia lui Eliade, cât şi opera lui literară vorbesc despre iubire, yoga şi eterna călătorie, ceea ce poate fi un fel de indicator pentru generaţiile care „fug nicăieri", un model de bard. În acest sens, Tokarski constată că acestea au constituit pentru vremea contraculturii o valoare la fel de importantă ca şi opera lui ştiinţifică. Totodată, se poate constata că savantul indolog merită porecla „guru al Americii", care i-a fost dată de către studenţi care au trăit marele happening – Festivalul Vieţii de la Chicago în timpul Convenţiei Democratice din 1968. Eliade a propagat într-un fel o privire distantă asupra culturii occidentale. Tokarski îl compară cu marele antropolog James George Frazer, care, prin cartea sa *Creanga de aur*, i-a influenţat pe marii scriitori şi poeţi, precum T.S. Eliot, D.H. Lawrence, J. Joyce. Cam aceeaşi dorinţă de „a deschide Occidentului ferestrele" către alte lumi ale imaginaţiei orientale, observă Tokarski, o are şi Eliade.

Capitolul I

Mircea Eliade – viaţa şi opera

Tokarski începe prezentarea lui Eliade, menţionând lucrarea cu titlul: *Mircea Eliade*, care a apărut la colecţia „Cahiérs de l'Herne", Paris, 1978, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani ai savantului, şi care este un fel de enciclopedie eliadiană. La apariţia acestei cărţi au participat specialişti din diverse domenii, deoarece Eliade a contribuit cu studii aproape în orice domeniu al ştiinţelor umaniste moderne.

Operele lui Eliade au fost traduse şi citate în multe limbi, inclusiv în poloneză. Totuşi, Eliade – un savant cu o faimă mondială – este apreciat în România mai ales ca reprezentant al avangardei literare din a doua jumătate a sec. XX, pe când în Occident este aproape necunoscut ca scriitor din cauza barierelor lingvistice şi culturale, precum şi a caracterului diferit al operelor lui şi a balansării între ştiinţă şi literatură.

Tokarski consideră că fără a cunoaşte operele ştiinţifice şi filozofice ale lui Eliade, romanele lui îşi pierd sensul de bază. Aceasta se întâmplă din cauza împletirii timpului fantastic, psihologic şi istoric. Profesorul polonez subliniază şi importanţa cunoaşterii biografiei lui Eliade pentru a înţelege mai bine opera lui. Aici se referă la jurnale care conţin comentarii mai ales la lucrările ştiinţifice, dar şi explicaţii la construcţii artistice. Eliade

BDD-A22023 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:13 UTC)

creează sinteze îndrăznețe, compară fapte surprinzătoare, face o construcție științifică proprie şi originală, care îi permite să introducă noua dimensiune şi tematică în multe discipline ştiinţifice.

Apoi, Tokarski trece la prezentarea datelor biografice ale lui Eliade. Scrie despre debutul lui la „Ziarul Ştiinţelor Populare", unde a câştigat un premiu cu nuvela *Cum am găsit piatra filozofală*, despre activitatea lui publicistică la diverse reviste, unde publica relatări din călătorii, recenziile lucrărilor ştiinţifice din străinătate, nuvele şi eseuri şi despre primele încercări ale lui Eliade ca scriitor, despre primul său roman: *Romanul adolescentului miop,* pe care l-a trimis la concurs şi a suferit o înfrângere, deoarece i-a fost înapoiat, iar premiul l-a luat Eugène Ionesco, care nu era cunoscut la acea vreme. Această înfrângere a creat totuşi începutul prieteniei dintre cei doi autori. Tokarski scrie şi despre prietenia lui Eliade cu Giovanni Papini care i-a lărgit orizontul cultural. Despre studiile sale asupra filozofiei lui Giordano Bruno, pentru care a învățat limbile persană, ebraică, sansricrită, a cules date despre folclorul românesc, despre şamanism şi religii orientale. Se orienta bine şi în sfera filozofiei Occidentului, ştia germană, franceză, engleză. Eliade şi-a întărit poziția în cultura română prin călătoria sa exotică în India. Aventura lui cu Orientul a pus amprentă asupra operei literare, asupra felului de a aborda cultura modernă şi asupra antropologiei eliadiene. Tokarski încearcă să explice fascinația lui Eliade pentru India. Pe de o parte, se consideră că se datorează scriitorului şi filozofului indian Surendranath Dasgupta - autor al cărţii *A History of Indian Philosophy* - , datorită căruia Eliade a primit o bursă de studii în Calcutta, pe de altă parte, interesul lui Eliade pentru cultura indiană a trezit venirea în Bucureşti a primului laureat indian al premiului Nobel pentru Literatură (1913) – Rabindranath Tagore şi vizita lui Eliade la şcoala lui din Shantiniketan. Se poate spune că filozofia lui Elaide este continuarea filozofiei lui Tagore. Interesul pentru mit, folclor, accentuarea rolului creativ al imaginației pot fi deduse din gândirea lui Tagore.

Mai departe, Tokarski readuce perioada bucureşteană a lui Eliade, legată de înființarea Grupului „Criterion", impreună cu E. Ionesco şi E. Cioran. Spune şi despre importantul succes editorial al lui Eliade, şi anume înființarea revistei „Zamolxis", dedicată istoriei religiilor. Aici trebuie menționat faptul că la Nr. 1 al revistei din 1938 Eliade a colaborat printre altele cu J. Przyluski – istoric polonez al religiilor care a contribuit cu articolul „Cultul stindardului la sciți şi în India." Sunt amintite, de asemenea, plecarea lui la Paris şi înființarea revistei „Luceafărul", grupul „Eranos" şi colaborarea lui Eliade cu Jung, precum şi plecarea în America şi preluarea catedrei de istoria religiilor la Universitatea din Chicago.

Eliade a unit experiențele „renaşterii indiene" a sec. XX cu o prezență vie a Indiei în contracultura Occidentului. Eliade formulează teoria „celei de a doua renaşteri" care se apropie, legând-o astfel cu vechiul postulat de a crea „o antropologie nouă" datorită revistei „Antaios", editată la Stuttgart cu ajutorul financiar al lui Jung. Tokarski menționează şi faptul că Eliade devine un eminent propagator al ideii de a reînnoi rolul religiei şi mitului. În acest scop, înființează la Chicago, în 1961, revista „History of Religion", împreună cu Kitigawa şi Long.

Ca orice personalitate eminentă a culturii sec. XX, Eliade a fost de multe ori un subiect al unor critici. Căutând „un numitor comun" pentru religiile vechi şi noi ale Occidentului şi Orientului, deseori se abatea de la modelele ştiinţifice. Totuşi, înțelegerea unor probleme şi metode în ştiințele umaniste occidentale nu ar fi posibilă fără eliadism.

Capitolul II

Metodologia eliadiană a cercetării religiilor

În acest capitol Tokarski descrie cea mai semnificativă lucrare a lui Eliade - *Tratat despre istoria religiilor*, precum şi receptarea lui în străinătate, subliniind că aceasta a fost diferită în funcție de țara şi limba în care a fost tradus. În Polonia, *Tratatul* a apărut în

BDD-A22023 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:13 UTC)

traducerea lui Jan Wierusz-Kowalski, la Editura Książka i Wiedza din Varşovia, prima ediție în 1966 cu prefața lui Leszek Kołakowski[1] şi postfața lui Stanisław Tokarski; a doua ediție: Łódź, 1993, Ed. Opus; a treia – revăzută şi adăugită: Varşovia, 2000, Ed. KR. Tokarski scrie despre neînțelegeri şi deformări în interpretarea *Tratatului* (mai ales în Franța şi America), explicând că aceasta este o lectură grea din mai multe puncte de vedere. Textul are foarte multe detalii factuale, este plin de digresiuni şi repetări. Eliade este în creația sa ştiințifică în acelaşi timp artist şi scriitor care apreciază la fel de mult modul expresiei, cât şi conținutul textului, compoziția şi originalitatea lucrărilor. Are pretenții artistice mari față de cărțile ştiințifice, lansând stilul cu care nu au fost obişnuiți cercetătorii „tipici". Precum spunea şi Emil Cioran, „Eliade aprecia mai mult cărțile decât zeii..." (Kitagawa, 1969, p. 408). *Tratatul* are urmele acestui cult al cărții, atât din punct de vedere lingvistic, cât şi din punctul de vedere al modului de a construi întregul text. După cum spune Tokarski, Eliade este maestru al formelor mici. Orice fragment constituie un eseu frumos. Stratul „literar" distrage deseori atenția de la reflecțiile ştiințifice. La fel se poate spune despre caracterul dramatic al *Tratatului* – Eliade căuta soluții pentru dezvăluirea misterelor omenirii contemporane şi a secretelor existenței umane. *Tratatul* este deci o carte de secrete, de aceea se trage din inspirația lui Frazer şi este comparat cu *Creanga de aur*. Eliade se situează printre fenomenologii religiei, fiind continuator al modului de a cerceta indicat de R. Otto sau J. Wach. Sinteza gândirii Occidentului cu metodologia filozofiei orientale este specifică cercetării eliadiene.

În continuare, Tokarski explică noțiunea de *sacru* şi *profan*, precum şi termenii: *dialectica hierofaniei* (dialectica sacru-profan) şi *simbol religios*. Menționează şi criticii lui Eliade, printre care G. Durand, care i-a reproşat inconsecvența construcției *Tratatului*. În schimb, pentru F. Sullivan această inconsecvență este o realizare remarcabilă a lui Eliade prin construirea operei ce arată dialectica *sacrum* şi *profanum*[2].

În articolul *Homo religiosus and Historical Faith*, Hamilton îl numeşte pe Eliade un „mistic" care cercetează prezentul cu mijloacele tradiției[3].

T. Altizer a înțeles altfel metodologia lui Eliade. Ca cea mai importantă teză a *Tratatului* a considerat a fi separarea radicală a sferelor *sacrum* şi *profanum*. Altizer se foloseşte de dialectica eliadiană a *sacruului* şi a *profanului* ca să propage „teologia morții lui Dumnezeu" ca o continuare a ideii *Tratatului*.

J. Saliba încearcă să ia apărarea operei eliadiene în lucrarea sa *Homo Religiosus in Mircea Eliade. An Anthrophological Evaluation* (Leida, 1976). Saliba spune că Eliade a adunat un material extrem de bogat şi diversificat ca să exemplifice concepția sa, inspirându-se din diferite domenii, precum: orientalistică, etnografie, ştiința religiilor, antropologie, istoria artei, critica literară, filmologie, psihologie, politică etc. S-a folosit şi de realizările cercetătorilor ştiintifici din Asia, Europa, Africa, America, Australia, ceea ce a fost posiblil datorită călătoriilor, contactelor şi competențelor lingvistice ale lui Eliade.

Apoi Tokarski îl menționează pe savantul rus S.A. Tocarev care a făcut o critică generală a metodologiei lui Eliade din perspectiva istorico-sociologică în lucrarea sa *Early Forms of Religion and Their Development* (1964).

Următoarea parte a capitolului este consacrată analizei tematicii legată direct sau indirect cu Orientul. Tokarski îşi concentrează atenția mai ales asupra modului lui Eliade de a

[1] Leszek Kołakowski (1927-2009) – filozof polonez, se ocupa mai ales de istoria filozofiei, istoria ideilor, filozofia religiei, precum şi de eseistică şi publicistică. Profesor la mai multe universități, printre care Oxford University, Yale University, Chicago University. Primul laureat al Premiului John Kluge pentru întreaga activitate în domeniul ştiințelor umaniste, acordat de Biblioteca Congresului SUA.

[2] G. Durand, citatul conform lucrării F. Sullivan, *Imagination and Understanding of Sacred Real in the Thought of M. Eliade*, Paris, 1971, p. 280)

[3] *The Journal of Bible and Religion*, 1965, pp. 213-222.

BDD-A22023 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:13 UTC)

vedea yoga, enumeră principalele subiecte şi categorii în operele lui Eliade, precum: simbolul, ritualul şi timpul.

Capitolul III

Rolul mitului în teoria religiei lui Eliade

În acest capitol, Tokarski subliniază importanța concepției mitului la Eliade, referindu-se la cele trei culegeri ale eseurilor lui: *Le Mythe de l'Eternel Retour*; *Aspects du mythe*; *Mythes, rêves et mystéres*. Filozoful şi sociologul polonez, prof. Józef Niżnik, în cartea sa *Mit jako kategoria metodologiczna* (Varşovia, 1978) se apropie de categoria mitului la Eliade, deoarece permite urmărirea sensului miturilor arhaice, călătoriei lor şi variantelor în culturi cu mitologie scrisă, dar, în acelaşi timp, permite cercetările pe teren printre civilizații primitive. Tokarski scrie despre analiza mitului lui Eliade în culturi arhaice, care constă în cele două metode opuse de cercetare a mitului: antropoligică şi fenomenologică, despre care scria Robert Luyster în articolul său *The Study of Myth: Two Approaches*.[4] Apoi îl citează pe Eliade încercând să explice semnificația mitului: „A cunoaşte mitul inseamnă a învăța secretul originii lucrurilor". Scrie şi despre aspecte ale mitului în lumea modernă şi despre diferența între concepția mitului la Eliade şi tradiția Orientului.

La sfârşitul capitolului, Tokarski face câteva observații critice, spunând că Eliade leagă mitul cu categoria sacrum, iar culturile primitive cu spiritualitatea arhaică. Totodată, îi acordă mitului un rol foarte important nu doar în culturi tradiționale. Totuşi, nu precizează clar o metodă de cercetare a miturilor, ceea ce ar ajuta la omiterea dificultăților legate de analiza lor. În culturile primitive nu este uşor să găsim o diferență clară între mit (sacrum) şi folclor (profanum). Acordând miturilor rolul creativ în orice sferă a vieții societăților tradiționale, Eliade nu ia în considerare faptul că există şi civilizații primitive cu o mitologie redusă. I se reproşează accentul prea puternic asupra orientării mitului către trecut. Totuşi, observațiile lui Eliade constituie o inspirație valoroasă pentru interpretarea mitului de către alți filozofi şi antropologi.

În volum se mai arată că, în Polonia, de analiza critică a eseurilor lui Eliade despre mitologie s-au ocupat, printre alții: E. Mieletiński (*Poetyka mitu*); M. Czerwiński (*Mit, magia, fikcja*); J. Wierusz-Kowalski (*Dramat a kult*), dar şi J. Grotowski în filozofia teatrului, astfel încât concepția mitului lui Eliade este prezentă şi în ştiințele umaniste poloneze.

Capitolul IV

Şamanism

Tokarski consideră că şamanismul este cea mai originală concepție în lucrările lui Eliade. În cartea *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului,* şamanismul constituie o confruntare între două lumi diferite: arhaică şi europeană. Tokarski vorbeşte despre receptarea acestei concepții în străinătate, enumerând printre altele recenziile lui C. G. Jung, G. Bachelard, Lienhardt etc. În Polonia, această carte a apărut în traducerea lui Krzysztof Kocjan, la Editura Aletheia în 2011. Demonstrând o bună cunoaştere a temei, Tokarski face şi o scurtă prezentare a publicațiilor despre şamanism care au apărut înaintea lucrării lui Eliade. După aceea dă definiția şamanismului conform lui Eliade, prezentându-l ca fiind un fenomen religios legat printre altele de toate culturile popoarelor din Siberia şi Asia Centrală, precum şi etimologia termenului de „şaman". Mai departe, trece la explicarea termenului de „zbor magic". Îl citează pe Eliade spunând că „o prima definiție a acestui fenomen complex, şi poate cel mai puțin hazardantă, ar fi şamanism = *tehnica extazului*."[5] Numai ea constituie un element comun între mitologiile diferite, credințe şi ritualuri. În continuare, Tokarski scrie că

[4] *The Journal of Bible and Religion,* 1996, pp. 235-246.

[5] M. Eliade, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului*, 2014, p. 20.

BDD-A22023 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:13 UTC)

de pe vremea antropologilor V. Bogoraz, M. Witaszewski[6] şi M.A. Czaplicka[7], şamanismul siberian este legat de diferite forme ale isteriei sau ale altei boli psihice, după care o prezintă pe cea mai cunoscută concepţie psihopatologică a şamanismului – conform lui Eliade – , şi anume cea a lui A. Ohlmarks. Este menţionată apoi continuarea ei de către Wilken, Loelo, Layard etc.

Tokarski vorbeşte despre caracteristica fenomenului şamanismului care este lipsită de elasticitate din cauza unor motive atât teoretice, cât şi practice. Eliade consideră extazul şamanist ca o stare unică şi proporţional intensivă, deoarece o astfel de experienţă a venit din yoga. Concepţia eliadistă este total opusă concepţiei lui Findensein, acesta identificând extazul şamanist cu posedarea de către fantome.

În lucrarea sa, Tokarski subliniază opinia lui Eliade, care spune că şamanismul, în cel mai arhaic strat, este o urmă a culturii preistorice a vânătorilor siberieni, o mărturie a structurii bazate pe credinţa în Fiinţa Supremă – Dumnezeu[8]. Mai departe scrie despre persoana de şaman, care luptă împotriva demonilor ce tulbură echilibrul psihicului uman. Cercetând structura şedinţei de şamanism, Eliade subliniază coincidenţa ei cu dramaturgia şi funcţiile primelor spectacole, care, în viziuni extatice, căutau începuturile teatrului mondial. Eliade atrage atenţia asupra caracterului dramatic al zborului magic, apropiat dramaturgiei scenice. Teatrul de avangardă din a doua jumătate a sec. XX s-a inspirat de la Eliade, promovând întoarcerea la sursele teatrului. Printre proclamatorii acestei idei a fost şi eminentul regizor polonez şi teoretician al teatrului Jerzy Grotowski, care, împreună cu Richard Schehner şi alţii, aspira la această idee în grupul „Drama Review”.

Capitolul V

Interpretarea eliadiană a practicilor yoga

La începutul acestui capitol autorul încearcă să definească termenul *yoga,* ale cărui rădăcini provin din India. Eliade a consacrat mulţi ani cercetării fenomenului, finalizând-o cu o teză de doctorat, *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne*. Totodată, Tokarski scrie că teoria lui Eliade despre yoga îl pune în opoziţie cu mulţi cercetători ai Orientului din Occident, care tratează yoga ca un fenomen restrâns temporal şi spaţial, legat de o perioadă anume şi un teren anume din istoria Indiei, limitându-l până la filozofie şi psihologie, pe când Eliade vede urmele lui şi în etica contemporană a Indiei (Gandhi, V. Bhave), în estetica ei (Tagore), în politică, economie, religie, viaţa de zi cu zi, subliniind importanţa practiciilor yoga în popor.

Tokarski menţionează de asemenea şi celelalte lucrări ale lui Eliade despre yoga, şi anume: *Techniques du Yoga* (Paris, 1954); *Immoralité et liberté* (Paris, 1954); *Patanjali et le Yoga* (Paris, 1962), care au fost traduse în câteva limbi străine, constituind astfel o poziţie esenţială în literatura mondială yoghină. În Polonia, cele trei lucrări au apărut traduse în anii următori, după cum urmează:

• *Joga. Nieśmiertelność i wolność*, trad. de Bolesław Baranowski, red. Tomasz Ruciński, Varşovia 1984, 1997, Ed. PWN;

• *Techniki jogi*, Varşovia 2009, Ed. Aletheia, trad. din lb. franceză de Beata Biały;

• *Patańdżali i joga*, red. Jerzy Prokopiuk, Varşovia 1994, Ed. Pegaz, Varşovia 2004, Ed. KR, trad. de Ireneusz Kania

Tokarski menţionează şi cele patru concepte fundamentale în spiritualitatea indiană: Karman, maya, nirvana, yoga. Apoi scrie despre tehniciile dobândirii autonomiei prin

[6] Mikołaj Witaszewski (1857-1918) – etnolog polonez, se ocupa mai ales de şamanism la Iacuţi.
[7] Maria Antonina Czaplicka (1886-1921) – etnograf şi geograf polonez. A studiat la Catedra de Antropologie din cadrul London School of Economics. Autoare a cărţii “Aboriginal Siberia: a study in social anthropology”.
[8] M.M.Davy, *Encyclopédie des mystiques*, Paris, 1997, p. 85.

BDD-A22023 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:13 UTC)

concentrarea conştiinţei asupra unui punct ce poartă numele de *ekagrata*, după care enumără cei opt paşi în calea practică de a atinge desăvârşirea. Toate acestea - pe baza Tratatului lui Patanjali, *Yoga Sutra*. Apoi, scrie despre geneza şi structurile yoga, prezentând concepţiile lui Patanjali. Conform lui Eliade, tehniciile yoga sunt caracteristice pentru spiritualitatea indiană şi se regăsesc în hinduism şi budism. Cele mai vechi urme de yoga Eliade le vede în *Rig Veda*.[9] Însuşi termenul yoga apare pentru prima dată în textele sanscrite *Taittiriya Upanishad* şi *Katha Upanishad*. *Upanishadele* fac parte din *Vede* (o culegere de texte originare din vechea Indie) şi formează scripturile hinduse. O bază de informaţii despre yoga este *Mohabharata* – una dintre cele mai importante două epopei ale Indiei antice din sec. VII/ V î.H. şi *Bhagavad Gita*. Tokarski dezbate şi teoria despre legătura între yoga şi budism, ce constituie obiectul capitolului V din cartea lui Eliade *Le Yoga. Immoralité et liberté*, precum şi despre Tantra. Autorul polonez incheie capitolul spunând că Eliade, cercetând yoga indiană, a introdus o nouă metodă de cercetare – metapsihoanaliza – încercând astfel să poarte un dialog intercultural în mijlocul ştiinţelor umaniste occidentale.

Capitolul VI

Omul integral

În ultimul capitol, Tokarski scrie despre spectacolul „Il sole splende a mezzanotte", despre tradiţia teatrală a Orientului, care ne arată imaginile pline de expresivitate ale folclorului din Asia, amintindu-ne cât de important este simbolul în imaginile artistice. Mai departe, abordează următoarele subiecte: cele două feluri de a vedea lumea: arhaic şi modern, concepţia „omului arhaic şi modern", ciclul circular al timpului, conflictul între „Istorie şi Cosmos" ca o opoziţie între modernitate şi tradiţie, teoria „omului integral" pe deplin conştient de patrimoniul omenirii. Reflectând asupra timpului sacru, Eliade ne aminteşte că timpul laic este şi el diversificat, eterogen în sfera sentimentelor. Ca dovadă a acestui lucru, citează rezultatele cercetărilor lui Lévy-Brühl. „Începutul timpului" căutat în tehnicile religioase şi magice este totodată şi „mijlocul lumii". În *Aspects du myth*, legând modul circular al timpului cu miturile despre începutul Raiului şi despre descompunerea treptată a lumii, Eliade vorbeşte despre cosmogoniile greceşti.

La finalul capitolului, Tokarski menţionează sensul propunerii eliadiene de a căuta „un numitor comun" al imaginilor arhaice şi moderne ale lumii – religie şi filozofie – ilustrând povestea rabinului din Cracovia despre care vorbeşte Eliade în *The Quest. History and Meaning in Religion*. Rabinul Eisik din Cracovia s-a dus la Praga în urma unui vis în care i s-a spus că va găsi o comoară ascunsă sub marele pod din Praga. Când a ajuns acolo, şi-a dat seama că podul este păzit zi şi noapte. S-a dus la santinelă şi i-a spus de ce a venit până aici. Acesta a bagatelizat problema şi, la rândul lui, i-a povestit rabinului despre visul său profetic. A zis că a visat despre o comoară care se află în pivniţa unui rabin din Cracovia. Rabinul s-a întors repede acasă, a săpat în pivniţa lui şi a găsit comoara, punând astfel capăt sărăciei şi a trăit fericit până la adânci bătrâneţi, binecuvântând santinela din Praga. Sensul poveştii este că adevărata comoară nu se află niciodată prea departe, ea zace îngropată în ascunzişurile cele mai intime ale propriei noastre fiinţe.

Incheiere

La finalul volumului său, Tokarski face referire la cartea *L'Epreuve du Labirynthe: Entretiens avec Claude-Henri Rocquet* (1972), care constituie un fel de ghid în opera filozofică şi artistică a lui Eliade. În Polonia, această carte a apărut în traducerea lui Krzysztof Środa, la Editura Sen, Varşovia 1992. Motivul labirintului care se repetă în această operă ne arată drumul complicat al autorului în călătorile sale de viaţă, dar şi cele intelectuale. Tokarski

[9] *Rig Veda* – o colecţie de imnuri vedice din India antică, dedicată zeităţilor rigvedice.

BDD-A22023 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:13 UTC)

enumeră cele trei lecții pe care i le-a dat India lui Eliade. Prima a găsit-o în Tantra, a doua în simbol, a treia lecție o numeşte Eliade „descoperirea anului din neolitic". În dialogul cu Rocquet, Eliade se uită prin aproape o mie de lucrări spre sursele formării sale spirituale, merge în pelerinaj spre Himalaya. Tokarski spune că Eliade, oferind ajutor în labirintul culturii sec. XX, se situează conştient în rolul Marelui Şaman. Istoria religiilor la Eliade se constituie într-un fel de inițiere, care să ne ajute în găsirea „Firului Ariadnei" în labirintul științei computerizate.

Bibliografie

Altizer Th. J. J., 1962, *Eliade and Redecovery of the Sacred*, Editura „The Christian Scholar".

Czerwiński M., 1973, Varşovia, *Magia, mit i fikcja*, Editura Wiedza Powszechna.

Davy M.M., 1977, Paris, *Encyclopédie des mystiques*, Editura Seghers.

Eliade M., 2014, Bucureşti, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului*, Editura Humanitas.

Eliade M., 1993, Varşovia, *Sacrum, mit, historia*, Editura Państwowy Instytut Wydawniczy.

Eliade M., 1966, Varşovia, *Traktat o historii religii*, Editura Książka i Wiedza.

Frazer J., 1980, Bucureşti, *Creanga de aur*, Editura Minerva.

Hamilton K., 1965, *Homo Religiosus and Historical Faith*, „The Journal of Bible of Religion".

Kołakowski L., *Religia jako paraliż czasu,* Introducere [în:] Traktat o historii religii, Editura Książka i Wiedza.

Luyster R., 1966, *The Study of Myth: Two Approaches*, „The Journal of Bible of Religion".

Niżnik J., 1978, *Mit jako kategoria metodologiczna*, „Kultura i Społeczeństwo".

Tokarski S., 2002, Varşovia, Postfață [în:] M. Eliade, *Traktat o historii religii*, Editura Książka i Wiedza.

Tokarski S., 1984, Wrocław, *Eliade i Orient*, Editura zakład Narodowy im. Ossolińskich.

BDD-A22023 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:13 UTC)